

Yerel Kalkınmanın Finansal Dinamiği: Mikro Finans ve Türkiye'deki Gelişmeler*

Yard. Doç. Dr. Şakir SAKARYA
Balıkesir Üniversitesi, Sındırgı MYO.

Özet

Günümüzde, yerellik ilkesi kapsamında yerel idarelere daha fazla yetki ve kaynak aktarılırken, finansman ihtiyacının da yerinden karşılanmasına yönelik finansman sistemleri ortaya konulmaktadır. Özellikle geri kalmış yörelerin ve kırsal alanların finansmanı için devletin sürekli kaynak sağlamaya çalışması yerine, bu kesimlerin finans kaynaklarına erişiminin kolaylaştırılması ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine yönelik sistemler geliştirilmeye başlanmıştır.

Bu amaçla ortaya çıkan mikro finans(mikro-kredi) uygulaması, yaklaşık 30 yıl kadar önce Bangladeş ve Bolivya gibi ülkelerde başlatılmış ve daha sonra da geliştirilerek Güney Asya, Doğu Asya, Afrika, Doğu Avrupa ve Güney Amerika'daki birçok ülkeye yayılmıştır. Mikro finans, düşük geliri bireylerin geçimlerini sağlayabilmeleri, kendi işletmelerini kurmaları veya geliştirmeleri için verilen kredilerin ve diğer finansal hizmetlerin tümü olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, yerel kalkınmanın temel dinamiği olarak görülen ve birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede başarıyla uygulanan mikro finans sistemi geniş olarak ele alındıktan sonra, Türkiye'deki gelişimi ele alınıp, yerel kalkınmaya olan katkıları değerlendirilip bu konuda öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mikro finans, yerel kalkınma, gelişme.

Abstract (The Financial Dynamics Of Local Development; Micro Finance And The Developments In Turkey)

Today, as the authorities and the resources of local institutions are increased parallel to the locality principle; financial systems are being introduced to supply local financing needs from local sources. New systems are being introduced to activate local sources and increase the accessibility of financial sources especially for the under developed regions, instead of the government trying to finance the region.

The micro finance (micro-credit) application introduced with this goal, firstly in the countries such as Bangladesh, and Bolivia; and applied to South Asia, East Asia, Africa, East Europe and South America later on. Micro finance can be seen as a tool for helping low-income individual to carry on their lives, found their own businesses and improve their existing businesses.

Micro finance system that is seen as a basic dynamic of local development and applied successfully to many companies is covered in detail in this study and its development in Turkey has been examined along with its effects on local development and many suggestions on the issue has been presented.

Key Words: Micro finance, local development, development.

* Bu çalışma, 1-2 Ekim 2005 tarihinde Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF tarafından düzenlenen 1. Yerel Ekonomiler Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Ulusal kalkınmanın ilk aşamasında yeterli sermayenin sağlanması için kaynakların tek elde toplanması ve yönetilmesi önemli olmakla birlikte, sonraki aşamalarda sermayenin tabana yayılması ve yerel kalkınma boyutu önem kazanmaktadır (www.un.org.:1999). Bu nedenle de finansman kaynaklarının bölgesel dağılımı büyük önem taşımaktadır.

Belli bir bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısının değiştirilmesi olarak tanımlanan bölgesel kalkınma, ülke kalkınmasına göre daha karmaşık bir ilişkiler ağını içermektedir (Altay vd., 2004;16). Bölgesel kalkınmanın sağlanması için gerçekleştirilecek maddi, kurumsal ve personel altyapı faaliyetleri yanında finansman sorunu da ana unsurlardan birisidir. Finansman sorununun çözümü, ancak etkin işleyen bir kaynak aktarım mekanizmasına bağlı oluşturulacak finansal kurumlar ile mümkündür. Bu nedenle ulusal finans piyasalarında kullanılan araçlar ile piyasadaki araçların gerekli etkinliğe sahip olmaması, kısaca kurumsallaşma düzeyinin yetersizliği kalkınma süreçlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yerel kalkınma bölgesel kalkınma ile büyük bir paralellik göstermektedir. Bölgesel kalkınma için ilk hareketi sağlamak veya ortam oluşturmak görevi merkezi idarenin olmakla birlikte; kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması, refahın tabana yayılması, sürdürülebilirliğin ve denetimin sağlanması konularında mutlaka yerel idare ile birlikte hareket edilmesi gerekmektedir (Bilen, 2003;1).

Sermayenin ve dolayısıyla refahın tabana yayılması için ise öncelikle yerel sermayeyi harekete geçirecek finansal faaliyetlerin tabanda yeşermesi gerekmektedir. Sistem, yerelde biriken sermayeyi büyük kentlere aktarmak yerine; yerelde, üretim ve istihdam için kanalize etmeli ve hatta ulusal piyasa ile bütünleşerek yöreye kaynak aktarabilmelidir (Bilen, 2003;2). Yerel potansiyeli harekete geçirerek, diğer böl-

gelerle ve hatta dünya ile entegre olabilmiş, rekabetçi ve kendine güvenen bir bölge oluşturabilmek; yerel kalkınma planlarının ve çalışmalarının temel amacıdır.

Diğer taraftan, yoksul kesimlere sürekli yardım yapmak yerine, onların kendi gelirlerini kendilerinin elde etmesine imkan verecek, iş kurma imkanı sağlayacak bir sistem olarak dünyanın gündemine yerleşen mikro finans sistemi, yerel gelişme çalışmalarında da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

2. Tanımı ve Tarihi Gelişimi

2.1. Tanımı

Çoğu kişiye göre, mikro finans, çok yoksul ailelerin üretici faaliyetlere girişmelerine veya çok küçük işletmelerini büyütmelerine yardımcı olmak amacıyla onlara çok küçük meblağlarda kredi(mikro-kredi) açılması ve verilmesi anlamına gelmektedir. Zamanla, geleneksel resmi finans kuruluşlarına erişim imkanı bulunmayan yoksulların farklı finans ürünlerine ihtiyaç duydukları anlaşıldıkça, mikro finansın kapsamı da, daha geniş bir hizmet yelpazesini (kredi, tasarruf, sigorta, vb.) içerecek şekilde genişlemiştir ([www.microfinance gateway.org](http://www.microfinance.gateway.org);1).

Mikro finans ile ilgili yapılan tanımlardan bazıları aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır;

Mikro finans, fakirlere yönelik finansal ürünler ve diğer hizmetlerin karşılanması, küçük tasarrufların toplanması ve küçük krediler şeklinde dağıtılmasına yönelik finansal bir aracılıktır (Remenyi – Quin-ones, 2000;7 – Ohri, 2004;5). Mikro finans, fakir insanların kredi almalarını sağlamak üzerine yoğunlaşır ve bu yüzden gelir artırıcı faaliyetlerde de bulunabilir (Sebstad-Cohen, 200;50). Mikro finans, yoksul ve düşük gelirli ailelere ve onların mikro girişimlerine mevduat, borçlanma, ödeme, para transferleri ve sigorta gibi çok geniş alanda finansal hizmetlerin sunulmasıdır (www.adb.org).

Diğer bir tanım ise; Finansal kurumların hizmet sunamadıkları veya eksik hizmet sundukları düşük gelir grubunun tasarruf, kredi ve sigorta gibi finansal hizmetlere erişimlerinin sağlanmasıdır (www.bddk.org.tr). Bununla birlikte, sadece yoksullukla mücadele yöntemi olmayan mikro finansmanla grup oluşturma, güven hissi sağlama, finansal alanda eğitim verme gibi sosyal işlevler de yerine getirilmektedir. Mikro finansman ile, çok küçük ölçekli tasarruflar kabul edilebilmekte ve küçük meblağlı krediler verilmektedir.

Mikro finans, fakirlerin aşamalı olarak, kendi malvarlıklarını sağlamaları, işletmelerini geliştirmeleri, kazanç kapasitelerini artırmaları, tüketimlerini düzeltmeleri ve risklerini daha iyi yönetebilmelerine im-kan vermesi açısından kritik bir öneme sahiptir (ADB, 2004;1). Mikro finansın gelişmesi, başta kadınlar olmak üzere, in-san ve sosyal sermayenin genişlemesi ka-dar, kırsal finansal piyasaların derinleşme-si ve genişlemesini de tetiklemiştir

2.2. Tarihi Gelişimi

Modern anlamda mikro finans faaliyet-leri Bangladeş’de Grameen Bank, Boliv-ya’da Prodem BankoSol, Latin Amerika’da Accion, Endonezya’da Bank Rakyat tara-fından benzer uygulama teknikleri ile 1970’lerde başlamıştır. Bu kurumlar, bu-gün fakir insanlara hizmet sunmak için çok önemli ulusal kurumlar haline gelmiştir (Tulchin, 2004;4). Mikro finans Kurumları, geleneksel finansal sektörden farklı olarak insanlara genellikle küçük krediler şeklindeki finansal hizmetleri sunmaktadırlar.

Mikro finansın ilk uygulamaları yaklaşık 30 yıl önce Bangladeş, Brezilya ve Bolivya gibi ülkelerde başlamış olmasına rağmen, özellikle 1980’lerden sonra daha da geliştirilerek Güney Asya, Doğu Asya, Afrika, Doğu Avrupa ve Güney Amerika’daki yaklaşık 60 ülkede uygulanmaya başlanmıştır (Yunus, 2003;224). Şu an tüm dünyada yaklaşık 55 milyon insana hizmet veren 2200 mikro-f finans kuruluşu bulunmaktadır. Bugüne kadar mikro-

finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen toplam nakit akışı ise 2.5 milyar doları bulmaktadır (www.kedv.org.tr;1).

Son yıllarda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de uygulama alanı bulan mikro finans faaliyetleri, IFC, Avrupa Kalkınma ve Yatırım Bankası, KfW ve Commerzbank’ın katılımıyla Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Moldova, Yugoslavya gibi ülkelerde kurulan formal mali kurumlarla önem kazanmıştır (Karabıyık, 2004;57).

Geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde, mikro finans uygulamaları, hedeflenen belirli sektörleri geliştirmek için verilen arz odaklı kredilerden, talep odaklı ve sürdürülebilir hizmetlere (kredi, tasarruf, sigorta hizmetleri gibi) dönüşmüştür (www.kedv.org.tr). Diğer bir ifadeyle, dar gelirli kesimlerin finansal ihtiyaçlarına sürekli olarak cevap verebilecek sürdürülebilir ve yerel kurumlar oluşturma, bu uygulamanın odak noktası haline gelmiştir.

3. Mikro Finans Hizmetleri ve Temel Etkileri

Özellikle yoksul ve geri kalmış yörelerin finans kaynaklarına erişebilmesi, erişimin sürekliliği ve araçların çeşitliliği, bir taraftan bu kesimlerin girişimcilik cesaretlerini artırırken, diğer taraftan da tasarruf yapmalarına teşvik eder ve böylece tüketim-lerini düzenli hale sokar. Bu amaçlarla sağlanan mikro finans hizmetleri genel olarak; mevduat, kredi, garanti, ödemeler ve havale işlemleri şeklinde verilmektedir (Bilen, 2003;53).

Asya Kalkınma Bankasının mikro finans alanında edindiği tecrübeler ışığında; her bir finans kolaylığının hangi yönde etki yaptığı yukarıdaki Tablo:1’de gösterilmiştir. Özellikle tasarruf ve kredi kolaylıkları, bu kesimin birikime yönelmesi ve birikimlerini de üretime kanalize etmesine imkan tanınması nedeniyle oldukça büyük önem taşımaktadır. Mikro finans aynı zamanda kaynak dağılımının iyileştirilmesi, piyasaların desteklenmesi ve daha iyi teknolojilerin uyarlanması da katkıda

bulunabilir ve bu sayede, ekonomik büyümeye ve kalkınmaya da destek olabilir.

Deneyimler, mikro finansın yoksullara gelirlerini artırmaları, yaşayabilir ve başarılı olabilecek işler kurmaları ve dış şok ve darbelere karşı savunmasızlıklarını azaltmalarında

yardımcı olabileceğini göstermektedir. Mikro finans, başta kadınlar olmak üzere yoksulların ekonomik değişim araçları olmalarına imkan vererek onların kendi ayakları üzerinde durmaları için güçlü bir araç da olabilecektir (www.microfinancegateway.org:2).

Tablo: 1- Mikro Finans Araçları ve Etkileri

Finansal Servis	Sonuç	Yoksulluğa Olan Etkileri
- Mikro Finans kuruluşlarının tasarruf kolaylıkları	<ul style="list-style-type: none"> - Daha fazla finansal tasarrufa imkan verir. - Tasarruftan gelir sağlar, - Kendi yatırımları için daha büyük kapasite oluşturur, - Daha iyi teknolojiye yatırım kapasitesi yaratır, - Tüketimi düzenli hale getirir, - Dışsal şokları karşılayabilme becerisini geliştirir, - Tefecilerden yüksek faizle borç alma ihtiyacını azaltır, - Üretken varlıkların satın alınabilmesine imkan verir, - Varlıkların satışı stresini azaltır, - Kaynakların tahsisini iyileştirir, - Ekonomik büyümeyi artırır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ailelerin risklere/dış şoklara karşı kırılganlığını azaltır, - Aile tüketiminde daha az değişkenlikler oluşur, - Daha yüksek gelir, -Yoksulluğun şiddeti azaltılır, - Güçlendirme, - Sosyal ayrımcılığı azaltır.
- Kredi Kolaylıkları	<ul style="list-style-type: none"> -Karlı yatırım avantajlarını sağlamaya imkan verir, - Daha iyi teknoloji adaptasyonuna yol açar, - Mikro girişimlerin gelişmesini sağlar, - Ekonomik faaliyetlerde çeşitliliğe imkan sağlar, - Tüketimin düzenli hale gelmesini sağlar, - Risk almaya teşvik eder, - Pahalı gayri resmi kaynakların bağıllığını önler, - Dışsal şoklara dayanma yeteneğini geliştirir, - Yatırımların karlılığını artırır, - Varlıkların satışı stresini azaltır, - Ekonomik gelişmeyi artırır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha yüksek gelir, -Daha çeşitli gelir kaynakları, - Daha az değişken gelir, - Aile tüketiminde daha az değişkenlikler, - Aile tüketimini artırır, - Çocuklar için daha iyi eğitim, -Yoksulluğun şiddeti azalır, - Güçlendirme, - Sosyal ayrılmayı azaltma
- Sigorta servisleri	<ul style="list-style-type: none"> - Finansal varlıklara daha fazla tasarruf sağlar, - Riski ve olası kayıpları azaltır, - Varlıkların satılması stresini azaltır, Dışsal şokların stresini azaltır, - Yatırımları artırır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha fazla gelir, - Tüketimde daha az değişkenlikler, - Daha büyük güvence,
- Ödemeler / Para transfer servisleri	<ul style="list-style-type: none"> - Ticareti ve yatırımı kolaylaştırır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha büyük gelir, - Yüksek tüketim.

Kaynak: ADB; Mikrofinance Development Strategy, (www.adb.org/documents/policies/mikrofinance/mikrofinance0100.asp) (Erişim:12.10.2004).

4. Mikro Finansman İçin Yerel Fon Kaynakları

Bölgesel kalkınma için tutarlı bölgesel politikaların yanında, her şeyden önce hedeflenen amaçlara uygun finansal kaynak-

ların belirlenmesi gereklidir. Bölgesel kalkınmanın finansal kaynakları incelendiğinde, ulusal ve uluslararası kaynaklar şeklinde ikili bir ayırım

yapılabilir (Altay, vd., 2004:36). Bunlar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

Ulusal finansal kaynaklar: (i) kamu kaynakları, (ii) özel sektörden sağlanabilecek kaynaklar, (iii) firmaların öz sermayeleri. **Uluslararası finansal kaynaklar:** (i) AB Fonları, (ii) Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşların kaynakları, (iii) uluslararası özel finansal kuruluşların (bankalar, yatırım ve fon şirketleri gibi) kaynakları, (iv) İkili ülke anlaşmaları ile sağlanan kredi, hibe ve benzeri finansal kaynaklardır.

Yukarıda sözü edilen kaynaklar ancak ilgili ülkenin finansal kurumsallaşma düzeyi yanında hedefe odaklanmış bir bölgesel kalkınma stratejisi ile etkinlik kazanabilir. Yerel düzeyde finansman hizmetleri; sürekliliği olan, düşük maliyetli ve az riskli kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Etkin bir mikro finans sisteminde, düşük maliyetli fonun tam zamanında sağlanması oldukça önemlidir. Ayrıca, kullanılan kaynağın taşıdığı riskin maliyet yapısına olan etkilerinin de bilinmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda ele alınabilecek kaynaklar, devlet destekleri ile yardımlar, ticari krediler (borçlar), mevduatlar ve sermayedarlık olarak gruplandırılabilir (Bilen, 2003:55). Bunlar kısaca aşağıdaki başlıklar altında açıklanmıştır.

4.1. Devlet ve Yardım Kuruluşlarının Desteklemeleri

Yerel finansmanda ilk etapta kullanılacak fon kaynağı devlet destekleri ile yardım kuruluşlarının sağladığı bağışlar yada yardım amaçlı fonlardır. Ulusal piyasadan kaynak temininde tecrübesi ve rekabet şansı olmayan yerel finans kuruluşlarının, başlangıç aşamasında kullanabileceği bu kaynaklar hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle devletler sübvansiyon programları uygulamakta ve özellikle finansal kuruluş niteliği olmayan Sivil Toplum Örgütleri (STÖ)'nin dönüşümüne ve varlığını devam ettirebilecek yeteneğe ulaşmasına destek vermektedir.

Ancak bu desteklemeler: miktar, zaman-lama ve şartların belirtildiği bir program çerçevesinde yapılmaktadır. Devamlılık arz etmeyen bu destekler program süresince sağlanmaktadır. Programlara aktarılabilir kaynak sıkıntısı, hayır kurumlarının azlığı ve devlet desteklerindeki istikrar-sızlıklar; sübvansiyon ve yardım amaçlı borçlandırmaları, mikro finans için temel kaynak olmaktan çıkarmaktadır. Çünkü mikro finans kuruluşları yüklü miktarda kredi dağıtmayı amaçlarken, durağan ve çok miktarda kaynağa ihtiyaç duyarlar. Zamanında temin edilemeyen kaynak, mikro finansın yükümlüklerini yerine getirmesinde güçlüklerle yol açarken kurumsal imajın zedelenmesine ve kredilerin geri ödemelerinde teşvikin azalmasına sebep olmaktadır.

4.2. Ticari Krediler

Mikro finansman için diğer bir fon kaynağı da kredi kuruluşları aracılığıyla piyasadan temin edilen kredilerdir. İdari maliyeti az olan bu çeşit fon kaynağı, mikro finansın istediği sürekliliği sağlamakta ve çok çeşitli seçenekler sunabilmektedir. Yüklü miktarda ve istenildiği anda kaynak sağlamaya imkan veren bu yöntem, mikro finansın piyasa şartlarında iyi yönetim ve işletme performansını göstermesini gerektirir. Böylece, bu kuruluşlarda risk yönetimi ve disiplinin yerleşmesine ve geliştirilmesine, dolayısıyla profesyonel finansmana giden yolun açılmasına neden olur.

Ancak, piyasadan borçlanmak maliyetli olduğundan, genellikle kısa vadeli işlemler için tercih edilmektedir. Geniş bir fon sağlama seçeneğine sahip bankalar bile borçlanmaktan sakınmakta ve halktan düşük maliyetli mevduat toplamayı tercih etmektedir. Ayrıca ticari borçlanmalar beraberinde teminat yada ipotek şartlarını getirmektedir. Kuruluş amacı ve yapısı itibarıyla mikro finans kuruluşlarının teminat konusundaki yetersizlikleri hem ticari kredilere erişimi engellemekte hem de kredilerin mali-

yetini artırmaktadır. Bu nedenle, ticari borçlanmalar ilk etapta düşünülmemesi gereken bir fon kaynağıdır.

4.3. Tasarruflar(Mevduatlar)

Yerel finansman için fon kaynağının, yine yerel tasarruflarla sağlanması, yerel sermayenin harekete geçirilmesi bakımından önemlidir. Bu yöntem hem tasarrufa hem de tasarrufların yatırıma dönüşmesine aracılık ederken, aynı zamanda sisteme aktif katılımı da sağlamaktadır. Ayrıca, fon kaynakları içerisinde en az maliyetli ve en fazla durağan olan da mevduatlardır.

Tasarrufların oluşmasında ilk önerilen yöntem zorunlu tasarruf uygulamasıdır. Tasarruflar, borçlanma için teminat olarak

alınırken müşterilerine tasarruf disiplini vermeyi de amaçlamaktadır. Yöntemin, borç geri ödemelerinde yüksek düzeye ulaşılması ve borçlanmada düşük maliyetin sağlanmasına olumlu katkı yaptığı görülmüştür. Mikro finans kuruluşuna ise uzun vadeli ve oldukça durağan bir fon kaynağı sağlamıştır.

Tasarruf konusunda mikro finans için hem kuruluş amacına hem de işleyişine en uygun fon kaynağı, vadesiz mevduat ve banka hesabı şeklindeki küçük tasarruflardır. Bu tasarruflar, durağanlığı en fazla ve maliyeti en az olan tasarruflar olarak dikkati çekmektedir.

Tablo: 2- Farklı Fon Kaynaklarının Karşılaştırılması

Fon Kaynağı	Avantajlar	Dezavantajlar
- Yardımlar (Hibeler) - Yardım amaçlı borçlar / krediler	- Mikro finans kuruluşlarının başlangıcını kolaylaştırır, - Toptancı finansal kuruluşun üstlenmediği veya sağlayamayacağı ticari fonlar için yedek kaynaktır, - Yasal sınırlamalar nedeniyle harekete geçirilemeyen mevduat için yedek kaynaktır.	- Sahibi yoktur, -Sürdürülebilirliği sağlayacak piyasa tabanlı teşviki yoktur, -Fonun hareketliliği ve azlığı sürdürülen kurumsal gelişime izin vermez, - Mikro finans kuruluşları, müşteri odaklı olmaktan çok yardım kurumu odaklı hale dönüşecektir, - Müşterinin kurumu algılaması, hayır kurumunun güdümü altında olduğu şeklindedir.
- Ticari Borçlar	- Devamlılık zemininde yüklü miktarda fon harekete geçirilebilir, - Düşük idari maliyet getirir, - İyi idare ve işletmeye teşvik eder.	- Yüksek finans maliyeti vardır, - Yüksek garanti ve teminat gerekliliklerini beraberinde getirir.
-Zorunlu Mevduat	- Her yoksulun borçlanmaya erişebilmesini kolaylaştırır, -Tasarruf ve harcama disiplini sağlar.	-Gönüllü tasarrufların gelecekteki hareketliliğini önler, -Borçlanma maliyetini artırır, -Düşük hacimli fonlar hareketlendirilir, - Mudi sayısı, potansiyel borçlanıcı sayısı ile sınırlandırılmıştır.
-Toptancı Mevduatlar -Vadeli Mevduatlar -Mevduat Sertifikaları	- Yüklü miktarda fon hareketlendirilebilir, - Düşük idari maliyet, - İyi idare ve işletmeye teşvik eder.	-Yüksek finansman maliyeti, -Yüksek likidite riski(yoğunlaşma nedeniyle), - Büyük mevduat sahipleri tamamlayıcı finansal hizmetler isteyebilir, - Büyük mevduat sahipleri faaliyetlere müdahale edebilir, - Dış düzenleme ve denetleme ile minimum rezerve gerekliliği beraberinde ek masraf getirir.
- Küçük ve mikro Mevduatlar - Vadesiz Mevduat ve Banka Hesapları	- Mikro müşterilerin tasarruf kolaylıklarına olan taleplerini karşılar, - Devamlılık zemininde yüklü miktarda durağan fonu harekete geçirilebilir, - Düşük finansman maliyeti vardır, - Tasarruf ve borç vermeler arasındaki sinerji işletme maliyetlerini azaltır, - İyi idare ve işletme için daha güçlü teşvik	- Diğer kaynaklara göre yüksek idari maliyeti vardır, - Varlık yönetiminde daha yüksek kurumsal gereklilikler içerir, - Dış düzenleme ve denetim ile minimum rezerv gereksiniminin getirdiği maliyetleri vardır.

	oluşturur.	
- Sermaye Ortaklığı	-Risk taşıyıcı fonlardır, - En durağan fon kaynağıdır, - Pasifler için kaldıraç etkisindedir, - Sahipleri genelde güçlü yönetimle karını artırmakla ilgilidir.	- Sahiplerince gereken risk primi nedeniyle yüksek sermaye maliyeti, - Yüksek bilgilendirme maliyeti, - Kara odaklanma, finansal kuruluşun daha iyi müşterilere odaklayabilir.

Kaynak: CGAP Working Group On Savings Mobilization(www.cgap.org Erişim:16.03.2005)

4.4. Sermaye Artırımı (Hisse-darlık)

Mikro finansın fon kaynağı olarak kullanılabilir araçlardan birisi de sermayedarlıktır. Hisse sahipleri hem kazançta hem de kayba ortak olurlar ve kardan pay almada en son sırada yer alırlar. Bu nedenle risk primi en yüksek olan bu arada en durağan fon kaynağıdır. Sermayesinin yüksekliği nedeniyle yasal yünden toplayabileceği pasifler (borç) toplamı da artmaktadır. Bu nedenle sermaye artırımları mikro finans kuruluşlarının pasifleri için kaldıraç etkisindedir. Sermayedarlık, sahipliği de beraberinde getirdiğinden, mikro finansın işleyişinin daha düzenli ve gözetim altında yapılmasına imkan sağlar. Riskin daha gerçekçi değerlendirilmesi sistemin daha etkin işleyişi yönünde sürekli arayışlar vardır. Çünkü ortakların amacı riskleriyle orantılı olarak mümkün olan en yüksek kazancı temin etmektir.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan fon kaynaklarının avantaj ve dezavantajları aşağıdaki Tablo:2’de özetlenmiştir.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, yerel düzeyde her türlü finansal hizmeti verebilecek tam teşekküllü mikro finans sistemi ve kuruluşları için ana fon kaynağının, tasarruflar olduğu görülmektedir. Hem yerel sermayeyi harekete geçirmesi hem de kuruluşlara düşük maliyetli ve az riskli kaynak temin etmesi nedeniyle ön plana çıkan küçük yada mikro tasarruflar, aynı zamanda düşük gelirli kesimin finans hizmetlerinden yararlanabilmesine imkan tanımaktadır.

5. Türkiye’de Mikro Finans Uygulamaları

Literatürde mikro finansın ilk defa Bangladeş’de uygulandığı ifade edilse de bu tür finansman şeklinin benzer uygulamalarla Osmanlı

İmparatorluğunda da yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ta-rihe baktığımızda konuyla ilgili kurumlar Osmanlı Para Vakıfları olarak karşımıza çıkmaktadır. 1596 da sadece İstanbul’da 3200’e yakın para vakfının olduğu bilinmektedir. O tarihlerde bu vakıflardan borçlanmak isteyen küçük girişimci yada tüketiciler ev yada dükkanlarını vakıflara rehin ederek kredi kullanabilmişlerdir (Karabıyık, 2004;57).

Bununla birlikte 1980’lerden bu yana Ziraat Bankası ve Halk Bankası gibi kamu bankaları çiftçiye ve dar gelirliye sübvansiyon edilmiş krediler sunmaktadırlar. Ayrıca esnaf kooperatifleri de çiftçi ve esnafalara kredi kaynağı sağlamaktadırlar. Bu kapsamda, Halk Bankası; düşük gelir gruplarına ve mikro girişimci sayılabilecek esnaf ve sanatkarlara “kadın ve genç girişimcileri destekleme kredisi”, “taksi dolmuş kredisi” ve “ürün geliştirme kredisi” gibi isimler altında düşük faizli krediler sunmaktadır.

Yine Ziraat Bankası; düşük gelirli çiftçilere ulaşma potansiyeline sahip bir banka olup, süt sığırcılığı, su ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, arıcılık, besicilik vb. pek çok alanda mikro girişimcilere yönelik sübvansiyonlu krediler sağlamaktadır.

Yukarıdaki formal yapıda nitelendirilebilecek kurumlara ilaveten, ülkemizde yarı formal organizasyonlar da mikro finansman hizmeti vermekteler. Esnaf ve sanatkarlar kooperatifleri, küçük çiftçi kooperatifleri ve bazı meslek odalarının oluşturduğu yardımlaşma sandıkları bu çerçevede değerlendirilebilir.

Gelenekler, sıkı aile bağları gibi sosyo-kültürel faktörler çerçevesinde aile bireyleri, arkadaşlar ve komşuların ülkemizde ciddi anlamda mikro finansman hizmeti içerisinde olduğu da bilinmektedir. Ayrıca, oldukça yaygın

olan, tüccarların “veresiye satış” adı altında yaptıkları kredilendirme ve mağazaların “taksitli satışlar”ı informal mikro finansman içinde değerlendirilebilir (www.bddk.org.tr:3).

Bugün, Türkiye’de yerleşmiş bölgesel finans sistemlerinin henüz tam olarak oluşmamış olmasına rağmen, son yıllarda mikro finans konusunda ülkemizde de bir takım faaliyetler başlatılmıştır (Bilen, 2003:94). Türkiye’de gerçek anlamda mikro kredi çalışmalarını ilk başlatan Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) olmuştur. 1995-1997 yılları arasında İstanbul’un dar gelirli bölgelerinde yaklaşık 100 kadına iş yapmaları için küçük miktarlarda krediler verilmiştir. Bu kredilerde geri dönüş oranı %98 olmuş ve bir çok kadın aldığı borç para ile aktif ekonominin içine girmişlerdir. Ancak 1999 depremi sonrasında ülkenin ve KEDV’in öncelikleri değişmiş, bu projenin devamlılığı için fon arayışları ertelenmiştir. 2002 yılında mikro kredi projesi için gereken fonun bulunması ile KEDV, Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi’ni kurarak mikro kredi programını başlatmıştır. Amacı evinde, tezgahında yada dükkanında kendi işini yapan yada bir iş kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek vermektedir. Maya’nın vizyonu, yurt çapında şubeleri olan mikro finans kurumu haline gelmektedir(www.kedv.org.tr).

Maya, 2005 yılına kadar 100 milyon kadar dar gelirliye mikro kredi vasıtasıyla ulaşılması için çalışan Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası Uygulayıcılar Konseyi’nin, mikro finans kurumlarına hizmet vermek için kurulmuş olan Planet Finance’in Mikro Finans Platformu’nun da üyesidir. Ayrıca Maya, Güney Akdeniz Ülkelerindeki mikro kredi kurumlarının gelişimini desteklemek için kurulan Sifra’nın bir üyesi olarak deneyimlerini paylaşmakta, diğer üye kuruluşların deneyimlerinden faydalanmaktadır. Yine Mikro Finans Kuruluşları ve Bağışçıların profillerinin yayınlandığı MIX Market’te Maya’nın profili yer almaktadır(www.kedv.org.tr).

2004 Haziran ayı itibariyle aktif üye sayısı 712 ve verilen kredi sayısı 1350 olan kuruluşun verdiği kredilerin toplamı 960 Milyar TL’dir. Kredilerin %56’sı ticaret, %40’ı üretim ve %4’ü de hizmetler sektörüne verilmiştir. Maya kredilerinin %72’si faaliyetini evinde sürdüren mikro işletmecilere, geri kalanı ise dükkan yada atölyesinde faaliyetini sürdüren girişimcilere verilmiştir. Kredi alanların %25’i el işi ve dantel yapımı, %23’ü tuhafiyelik malzemesi, %20’si kozmetik ve temizlik malzemeleri, %10’u terzilik ve %5’i de hediyelik eşya imalatı ve satışı ile uğraşan kişiler olmuştur(www.kedv.org.tr).

Bu çerçevede KEDV’in 5 yıllık hedefleri (2002-2006) şu şekildedir: (ı) Kocaeli, İstanbul, Sakarya/ Düzce’de kurulacak 3 şube aracılığıyla 4300 kadına hizmet sağlamak, (ıı) 4 yılda operasyonel olarak, 5 yılda finansal olarak %80 kendi kendine yeterli bir kuruluş haline gelmek, (ııı) Gelecekte, girişimcilerin yatırım yapabilecekleri veya ortak olabilecekleri potansiyel bir kredi kuruluşu olmaktadır.

Aslında Mikrofinans konusu, Türkiye’nin gündemine Diyarbakır Milletvekili Prof. Dr. Aziz Akgül öncülüğünde, 2003 yılındaki uluslararası bir toplantı ile getirilmiştir. Akgül’ün başkanı olduğu Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı işbirliği ile Diyarbakır’da Haziran 2003’de mikro kredi uygulamaları başlatılmıştır. Merkezi Bangladeş’te bulunan Grameen Bankası yöntemlerinin uygulanacağı ve özellikle yoksulun yoksuluna ulaşmayı hedefleyen bu mikro kredi programı, kısa süre içerisinde diğer illerde de faaliyete geçmeyi hedeflemektedir (www.kedv.org.tr). Türkiye Kalkınma Vakfı da Güneydoğu’da sınırlı sayıda aynı iş kurma kredileri vermektedir. Bu krediler 300 ile 3000 dolar arasında, uzun vadeli kredilerdir.

Yine Türkiye’de konuyla ilgili olarak, öncülüğünü GAP idaresinin yapmış olduğu Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇA-TOM)’de mikro finansın gelişmesine katkı sağlayabilecek gelişmelerden birisidir. ÇATOM’lar, GAP Bölgesi’nde 1995 yılından itibaren açılmaya

başlanmış olup halen GAP Bölgesindeki 9 ilde 30 ÇATOM mevcuttur. ÇATOM'ların hedef kitlesi ise, başta 14 yaş üstü kız çocuklar olmak üzere, genç kız ve kadınlardır (www.gap.gov.tr:1).

ÇATOM'lar, kadınların sosyal ve ekonomik yönden güçlendirildikleri merkezlerdir. ÇATOM'larda amaç; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat sağlamak, kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak, kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak, cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel şartlara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir modeller geliştirmektir (www.gap.gov.tr:3).

ÇATOM'larda gelir getirici ve kadının istihdamını / girişimciliğini destekleyici programlar uygulanmaktadır. Bu kapsamda; (ı) Meslek kazandırıcı ve gelir getirici alanlarda bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programları (el sanatları, trikotaj, biçki-dikiş, nakış, mefruşat, keçe işleme, taş işleme, gümüş işleme, tekstil, hediyelik eşya, kumaş boyama, kuaförlük vb); (ıı)kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik olarak girişimcilik eğitimi, mikro finansman / kredi desteği sağlanmasına aracı olunması, bireysel danışmanlık hizmetleri; (ııı) pazarlama-satışa yönelik etkinlikler yapılmaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Mikro finansa olan ilgi son yirmi yıldır artarak devam etmektedir. Çok yönlü ve tek yönlü yardım kuruluşları, gelişmekte ve gelişmiş ülke devletleri ve sivil toplum örgütleri; uluslararası, ulusal ve yerel düzeylerde mikro finansın gelişmesi için sürekli destek vermektedirler. Bu çalışmalara Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi çok çeşitli banka kuruluşları da katılmıştır. Sonuç olarak mikro finans, bugün başta yerel kalkınmanın sağlanmasında ve dolayısıyla da yoksulluğun azaltılması konusunda en başta gelen konu haline gelmiştir.

İlk olarak Bangladeş'de uygulanmaya başlanan ve daha sonra gelişmiş ve ge-

lişmekte olan birçok ülkede de uygulanmaya başlayan mikro finans, ülkemiz için de yararlı olabilecek bir finansman tekniğidir. Son yıllarda iyice bozulan gelir dağılımı dengesizliği bir ölçüde mikro finans yoluyla giderilebilir. Böylece, ekonomik büyümeye ve kalkınmaya da destek olabilir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan işsizlik sorununa çözüm olarak; kendi işini kurmaya ve girişimciliğe destek verilirken mikro finansın bu yönde önemli bir işleve sahip olacağı düşünülmektedir. Mikro finans, yoksulluğun pek çok yönüne karşı mücadelede, finans hizmetlerine erişim imkanı sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır.

Ülkemizdeki tarihi gelişim süreci göz önünde bulundurularak, bu tür hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için öncelikle, Mikro Finans Kurumlarının oluşturulması ve gerekli yasal düzenlemelerin bir an önce yapılması mikro finans hizmetlerinin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

ADB (2004); Mikrofinance Development Strategy, (www.adb.org/documents/policies/mikrofinance/mikrofinance0100.asp) (Erişim:12.10.2004).

ALTAY, O- GACANER, A.- ÇATIK, N.(2004); Ege Bölgesinin Kalkınmasında Finansal Kurumsallaşma Araç Olabilir Mi?, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C:I, DPT-PAÜ.

Asian Development Bank(ADB)(2004); Toward An ADB Mikrofinance Development Strategy, (www.adb.org/documents/conferance/mikrofinance/default.asp) (Erişim:22.11.2004).

BİLEN, Ömer (2003); Bölgesel / Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önermeler, DPT, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/raporlar/rapor/bddk/mikrogirisimci.doc>. (Erişim:15.02.2005)

KARABIYIK, L:E(2004); Türkiye'de Mikro Finans Uygulamasına Yönelik Çalışmalar, MUFAD, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:24.

OHRÍ, C.Gupta (2004); Mikrofinance and Health: A Case for Integrated Service Delivery, 7th Annual MicroEnterprise Conference Proceedings, March -12, <https://marriottschool.byu.edu/conferences/microenterprise/schedule2004.cfm> (Erişim:14.07.2004).

REMENYÍ, Joe – QUINONES, Benjamin (2000); Mikrofinance and Poverty Alleviation: Case Studies From Asia and the Psific, New York, N.Y.:Pinter.

SEBSTAD, Jennefer – COHEN, Monique (2000); Mikrofinance, Risk Management and Poverty, Synthesis Report Generated Under the AIMS (Assessing the Impact of Microenterprise Services) Project at Management System International for USAID.

TULCHIN, Drew (2004); Mikrofinance&the Double Bottom Line: Measuring Social Return for the Mikrofinance Industry & Microcredit With Education Programs, 7th Annual MicroEnterprise Conference Proceedings, March -12. <https://marriotschool.byu.edu/conferances/microenterprise/schedule2004.cfm> (Erişim:14.07.2004).

United Nations; (UN); Towards A New International Financial Architecture, www.un.org.esa/coordination/ecesa/ecesa99-1.htm (Erişim:14.12.2004).

www.cgap.org; CGAP Working Group On Savings Mobilization (Erişim:16.03.2005).

www.gap.gov.tr/Turkish/Sosprj/catom.html (Erişim:28.05.2005)

www.kedv.org.tr(Erişim Tarihi:16.05.2005)

www.microfinancegateway.org (Erişim Tarihi: 25.03.2005)

YUNUS, Muhammed (2003); Towards A Poverty-Free World, Çev.: Glden Ően, Doęan Kitapçılık A.Ő., İstanbul.

Reproduced with permission of the copyright owner. Further reproduction prohibited without permission.